

RAFEL GINARD I BAUÇÀ I MIQUEL FERRÀ: MATERIALS D'UN DEBAT SOBRE LA POESIA

A cura de PERE ROSSELLÓ BOVER

I. INTRODUCCIÓ

L'any 1933 l'amistat entre el P. Rafel Ginard i Bauçà i el poeta Miquel Ferrà i Juan encara no havia adquirit el grau de compenetració que tendria en el temps de la postguerra. Ginard aleshores residia a Artà i Ferrà ho feia a Barcelona, on dirigia la Residència d'Estudiants de Catalunya. Això no obstant, Miquel Ferrà manifesta a Maria Antònia Salvà l'alta consideració en què té Ginard, al qual considera un *esperit dret i sincer com n'hi ha pocs*.¹ És curiós, però, com s'estableix una curiosa reflexió, motivada per la dificultat de Rafel Ginard d'admetre la poesia massa complicada intel·lectualment. Les cartes que l'escriptor de Sant Joan tramet a Miquel Ferrà són una bona mostra del seu pensament estètic, que essencialment no va variar al llarg de la seva vida. Claredat, comunicació, inefabilitat dels sentiments, inferioritat de la poesia davant la realitat... són els mots clau d'aquest debat. Com a conseqüència d'aquesta relació epistolar, Ferrà publica «Virtuts de la paraula» a *La Nostra Terra*, núm. 70 (octubre 1933), pàgs. 387-390. L'article és dedicat "A un amic poeta", endreça que amaga el nom de Ginard, i té forma de diàleg. Al capdavant, però, l'article de Miquel Ferrà no és més que una síntesi de la correspondència mantinguda amb Rafel Ginard: hi resumeix les tesis del seu interlocutor i, després, passa a explicar-nos el punt de vista propi.

Miquel Ferrà es converteix per a Rafel Ginard en una veu en què confiar les seves inquietuds literàries. Ambdós coincideixen a refusar l'avantguardisme. Però Ginard no comprèn per què es valora una poesia excessivament difícil, a la qual la majoria dels lectors no arriben. Així, la lectura de Carles Riba li fa pensar que la poesia catalana avança pels camins de la impenetrabilitat i de la dificultat gratuïta. Ell, en canvi, defensa el model poètic d'un classicisme apol·lini, els models del qual són Joan Alcover, Costa i Llobera, Joan Maragall, Jacint Verdaguer, a més de Virgili i d'Horaci. Els dubtes de l'escriptor de Sant Joan se centren en el tema de la sinceritat i de l'espontaneïtat, una qüestió central en la poètica noucentista, i en la insuficiència de la paraula per transmetre els sentiments.

Les cinc cartes del P. Ginard foren escrites l'any 1933 i han estat extretes de la plagueta *Copiodor de cartes*, conservada a l'arxivador 4, "Cartes i correspondència (II)", del fons "Fra Rafel Ginard Bauçà, T.O.R." de l'Arxiu dels Pares Franciscans a la Porciúncula (S'Arenal, Mallorca). No són, per tant, les cartes originals sinó còpies guardades per

¹ Miquel GAYÀ I SITJAR: *Epistolari de Miquel Ferrà a Maria Antònia Salvà*, Mallorca, Editorial Moll, 1998, 204 [carta 240, datada el 27 de desembre de 1937].

l'autor mateix. El seu interès és doble. Per una part, com hem dit, aquestes lletres són una mostra representativa del pensament estètic del P. Ginard. Per una altra, ens mostren els inicis de l'amistat entre ell i Miquel Ferrà. Una amistat que sobretot es va desenvolupar més tard a Palma, ja durant la postguerra, quan els dos intel·lectuals residien a Palma i, en l'ambient de persecució de la llengua i la cultura catalanes, trobaren conhort un en l'altre per l'afinitat de les seves idees. Transcrivim les cartes, tot corregint-ne l'ortografia. En els casos en què manca algun element necessari, l'afegim entre claudàtors.

II. CINC CARTES DEL P. RAFEL GINARD BAUÇÀ A MIQUEL FERRÀ

[I]

Ave Maria Puríssima

Sr. D. Miquel Ferrà

Residència d'Estudiants. Universitat Industrial. Urgell 187. Barcelona.

Mon car amic: com que, després de tot, enmig dels altres trasbalsos que, encara, me preocupen més, la literatura me preocupa, voldria que vostè m'escoltàs amb tota la benignitat de què disposa —que és molta però que, ara, per a mi, crec que és tota indispensable per no enviar-me al botavant.

He vist que Carles Riba ha obtingut el premi Joaquim Folguera per son llibre *Estances* i que vostè formava part de [I] jurat qualificador. Doncs bé. Jo tenia aquest llibre i confés ma flaqueza: no l'havia llegit car me repel·lia la seva esquerpesa. Mes, amb veritat, puc dir-li que, en veure'l coronat amb un premi tan notable otorgat per persones tan discretes, de gust tan exquisit i tan amigues de la claredat —basta recordar sos llibres i els de Mestre Ruyra— vaig reptar-me: «i no te'n dones vergonya de no llegir, enc que sia torturant-te, aqueixes *Estances* flor de poesia i el millor entre el més selecte?» I, per expiar mon pecat d'omissió i desgana davant una menja espiritual tan refinada, heroicament m'he posat a llegir-les. *Heroicament* i no hi ha ironia ponderativa. He passat i repassat un pic i un altre pic la mateixa poesia, he pensat sobre cada vers, he mirat quina [sic] lligam hi havia entre les estrofes i m'he escarrassat procurant veure el sentit total de cada composició i les bel·leses que jo hi supòs ocultes i ve't aquí el resultat. En general, no he entès les *Estances*; altres vegades, les he enteses parcialment; altres —poques— me pens haver-ne agafat tot el sentit. Emperò mai no hi he trobat res d'extraordinari pel meu gust, per la meva sensibilitat i intel·ligència. Més encara: del que he comprès no n'he sabut veure la il·lació d'unes estrofes amb les altres i manco hi he vist en tot el llibre aquella savoria i frescor i suquejar pastós i melós que té el llenguatge de Ruyra, Maragall, Maria A. Salvà[,] de vostè i de casi tots els escriptors mallorquins. Vull dir aquell perfum i bravada de cosa nostra.

Estic desolat i desorientat per complet. Tot mon ésser se rebel·la —a pesar meu, cregui'm— contra aqueixa manera d'escriure, però el que en trec en net en veure-ho premiat per homes solvents, dignes de tot crèdit, honests i rectilinis és que jo no servec per l'art —ma vida, mon refugi— no servec per escriure suposat que sols no sé de llegir. Perquè llegir és *entendre*[,] no fer vibrar mecànicament les cordes vocals amb els sons que les lletres representen.

Potser sí que això sia la poesia ciutadana, polida, perfecta i que de tan perfecta i refinada pugua només ésser gustada pels *déus* de la literatura. Mes, és ver que l'Art, en enlairar-se, devé necessàriament més difícil, més impenetrable, més misteriós? Si és així molt enlairades deven ésser les *Estances* car són una cosa sibilfíca. Jo, barbre com som, diria que l'art, com més puja, se fa més simple i més assequible. La sublimitat i la senzillesa van molt aparellades.

Llegint les *Estances* pensava: si la moda podia encegar-nos fins al punt de donar per profundes coses tèrboles, disfressant la misèria de foscúria per amagar la misèria. Pensava: el cor humà té unes ànsies infinites de novetat, perquè, infinit com és, res pot omplir-lo i en res llarg temps hi reposa. Per això canvia. És un malalt que sempre dóna tombs. Aquest desig de novetat explica les modes femenines i els errors i horrors de les belles arts. La moda, a mon judici, és una mena de microbi molt virulent que intoxica tot el cos social i ni els genis saben immunitzar-se'n per complet. Crítics, lectors i autors, tots, respirant la mateixa atmosfera, viuen en engany. I així s'expliquen les aberracions col·lectives. Però la moda, argument formidable que demostra la mobilitat, la insatisfacció i la inconstància humana, en quant és moda, no és veritat, és la superfície camviable i on s'hi congrien les tempestats de l'error. La serenitat és al fons de la mar. La moda canvia. Doncs no és la veritat. I en art hi deu haver quelcom d'etern, d'indefugible que no pot ésser violat sense pagar-ne cares les conseqüències. Podran condimentar-se les idees en altra forma amb tal de no atemptar contra els cànons eternals de l'art veritable. La base i suport de l'art són sempre els mateixos: l'home, el sentiment, la naturalesa. Podran cercar-se nous camins cap al regne de Bellesa, podran modificar-se els vestits però els vestits tenen quelcom de fonamental del que no pot prescindir-se; la Bellesa viu en son trone i tots els camins que segueisca l'art han d'anar a ella per força si és vol fer art. De manera que els camins de l'art tots han de convergir al mateix punt i no hi pot haver una diferència essencial entre ells. Si els antics trobaren l'art i certs moderns es separen radicalment dels antics, els moderns van equivocats. Ara usa el parlar fosc i per fugir de les gloses populars cauen en la poesia jeroglífica, tan jeroglífica que casi tots hi som profans.

Això pensava. Però, no! Com pot ésser, m'argüia una veu interna, que aquest llibre sia fruit de la moda en sentit pejoratiu si és estat premiat per un Jurat on hi havia En Ferrà i En Ruyra, literats eminents, de cladetat mediterrània i, més que res, insubornables? És que no es pot ésser profund, i original, i lluminós al mateix temps? Com és que En Costa no té un sol vers obscur i què hi va perdre de dir les coses clares? Què s'ha de fer per assaborir les belleses que jo no veig però que crec existents en les «*Estances*»? Com rompre llur duríssima clovella per gustar-ne el bessó del sentit on la meua ignorància hi imagina uns plaers estètics, fins al moment, inconeguts? Com s'ho arreglen per veure l'esclat dels pensaments si la seva llum està celada sota uns cortinatges tan opacs? Com entrar als palaus suprems de la poesia si el vestibul està defensat, obturat per unes ombres tan denses com aquelles d'Egipte, una de les deu plagues? Com vèncer la peresa terrible que fa envestir a aquestes obres, una espècie d'àlgebra en vers, trenca-closques rimats, triomf de la fosca i tortura, i no plaer, dels lectors? Oh qui m'ensenyàs a llegir aquests llibres!

Jo voldria que me digués amb tota franquesa si vostè troba —crec que no ho troba— que la poesia catalana ha de seguir els camins marcats per López-Picó, Esclasans, Carles Riba, Sánchez-Juan, mestres de l'enigma, o si és millor caminar darrera En Joan Alcover, En Costa, En Maragall. I per què no darrera En Verdager encara que sia de moda mirar-lo amb desdeny? Voldria me digués si Virgili i Horaci ja no figuren als rengles dels literats suposat que, segons certs crítics, la poesia ha d'ésser difícil i la d'aquests excelsos poetes llatins per mi no ho és. La impenetrabilitat d'un escrit augmenta el mèrit de l'escrit? Jo puc assegurar-li que preferesc llegir els hexàmetres de Virgili i les Odes d'Horaci «en llatí» que no les «Estances» de Carles Riba «en català» car al llatí d'aquells poetes l'entenc i al català de Carles Riba no l'entenc.

Sembla que la claredat no és cap defecte. ¿Qui maldia d'una poesia profunda, original, ben feta perquè té la qualitat d'ésser lluminosa? Fer clars els conceptes abstrusos, allò que fàcilment s'escapa a la comprensió sembla més que res digne de lloança. Doncs què hem de dir d'aquests professionals de l'obscuritat, encarats en enfosquir fins i tot allò que és clar? Obscuritat és sinònim de profunditat? Però és possible que un llibre de versos just contenga pensaments profunds? Si fos així la tenebror s'explicaria per la mateixa profunditat dels conceptes. Però si hi ha altres coses, i segurament n'hi ha, com és que són igualment impenetrables?

És o no factible expressar les idees de les *Estances* d'una manera assequible almenys als qui estam un poc preparats per la literatura? Pareix evident que sí. I si és possible, hi perdrien res aquestes idees si les posaven un ropatge transparent en comptes del que duen que les estangola?

Diran que és poesia psicològica? Doncs la psicologia m'agrada amb excés i les *Estances*, no. Com és que me agrada Dostoi[e]vski, psicòleg formidable? És poesia nova, original? Doncs, a pesar de que l'originalitat i la novetat m'embruixen no puc amb les «Estances». No convé fer poesia tan repel·lent. Cal inspirar simpatia. No vulga pendre el que va escrit com un regany perquè han concedit el premi Joaquim Folguera a Carles Riba. Aquesta carta no és més que la polseguera dels dubtes que ha aixecat davant la meua consciència literària la lectura atenta del llibre afortunat. Pressent que me deuen haver escapades moltes heretgies literàries però jo no som contumaç: cerc la veritat de bona fe i acudesc a l'amic entranyable perquè m'il·lumini. Així que, més que heretgies seran errors materials; puc equivocar-me, però no som heretge. Encara que m'agradin molt el sol i la llum i que instintivament, voldria que els escrits fossin lúcids, tant més lúcids com més difícils de copsar són les idees que crea l'artista —així com dintre una cambra s'hi augmenta la llum en proporció a la foscuria que hi regna— no obstant, qualche pic he arribat a creure que parlar clar és una vulgaritat. Sí, perquè jo, com tinc una tendència vehement a la novetat, sent, al fons del fons, una secreta simpatia per tots aquests autors que se desfan, amb un gest d'independència, de tot i de tothom inclús —supòs— dels lectors i, just per trobar maneres noves, consenten anar sols.

Moltes més coses voldria dir-li però no vull abusar de vostè més temps. I me perdoni el desordre i desconcert d'aquesta carta.

Afm. amic i servidor seu,
P. R. Ginard Bauçà
Artà 2-III-33.

[II]

Ave Maria Puríssima
Sr. D. Miquel Ferrà
Ciutat de Mallorca
Muntaner, 10

Mon bon amic: grans mercès per les correccions que ha fetes a la meua poesia i de les observacions que m'ha escrites en la carta. Li estic agraïdíssim. Com que jo som fet tan tot sol, a la bona de Déu, i tinc, per això mateix, una formació deficientíssima, necessit que me donin la mà. Mai haguera cregut trobar amics tan sincerament amics.

I, ara, m'ha de permetre, no per dur-li la contra —car estic plenament d'acord amb les esmenes que vostè ha tingut la bondat de fer en la meua composició— sinó per gust de parlar-li, que li diga el meu pensament sobre el llenguatge ja que vostè troba que jo no li guard tot el respecte que li és degut.

Quan jo deia que trobava l'idioma estret i encongit per expressar-m'hi amb tota la força amb què sentia, deia la veritat *la meua veritat subjectiva* que per mi *sols per mi* és objectiva. Sinó, hauria estat insincer, no hauria obeït, en aquell moment, a la meua convicció íntima, a la meua veu interna, cosa que, me pens, blasrava En Maragall. No erigí ell l'espontaneïtat en norma suprema del poeta? I, a mon judici, no hi ha espontaneïtat sense sinceritat. No que jo crega completa la teoria de Maragall. Crec en l'espontaneïtat quan aquesta és fruit de una saturació i d'un treball intensíssim, i en la inspiració que no és res més, potser, que esforç heroic i crec aiximateix en l'espontaneïtat tal com fou preconitzada per Maragall. De manera que si posam com a qüestió prèviament resolta que el poeta ha d'ésser sincer, no ha de falsejar sos sentiments, jo, al moment d'escriure la poesia, no podia fer-ho altrament de com ho feu. Car composta enmig d'altres, suggerida per l'enorme dificultat en què, llavors, —i sempre!— me trobava d'expressar el que volia. Aquesta poesia no és més que els meus entrebancs i obstacles de poeta més o menys poetitzats. És clar que jo quan dic *llenguatge* me referesc, no al llenguatge en general, sinó al meu, al meu especial dialecte, als mitjans de expressió de què puc dispondre, al llenguatge en quant és un instrument manejat per mi i del qual, manejat per mi, no en sé treure allò que voldria. I això de que no puc doblegar-lo a mon albir és massa ver perquè jo no estiga convençut, i, si és ver, hi haurà irreverència en dir-ho? Situats davant el problema de si el llenguatge respon sempre i exactament a tots els sentiments nostres i idees, no seria una mena d'hipocresia adoptar, estant convençuts del contrari, la posició de que el llenguatge arriba a tot, pels elogis que del verb ha escrit En Maragall?

De més a més, jo crec que, rigorosament parlant, és impossible que el llenguatge responga íntegrament i sempre a la idea. Potser que ara vaja a dir

una taringa o enfilall de desbarats però vostè me'n sabrà corregir. El llenguatge, a fi de comptes, no és més que una cosa física i material. Les idees són d'ordre espiritual. Ara bé; pot una cosa física ésser la transmissora adequada i fidel d'una cosa espiritual? Pot sempre un so, una vibració, contenir qualsevol llei de pensament amb *tota* la seva intensitat originària, sense que se'n perdi res? Més encara. Pot el llenguatge donar ben entendre allò que són les nostres sensacions físiques, els nostres sentiments morals i afectes? Jo crec que no, sinó que solament en dóna una idea aproximada en el millor dels casos. I si sols no serveix per ben descriure una sensació física de dolor o de gaudi, com podrà ésser el receptacle perfectament apropiat de les nostres concepcions artístiques? Tots sabem que els artistes s'han queixat mil vegades de que les seves obres no responien exactament a la idea que en tenien i això perquè l'instrument de què s'han servit o la matèria on han volgut encarnar la seva idea, ha posat una resistència invencible a son treball, no ha respost a tot el que ells n'exigien. Fora d'això, la mateixa matèria —llenguatge, pedra, pintura— en mans de diferents artistes, respondrà més o menys segons la llur habilitat. Doncs bé, els qui, com jo troben tantes dificultats, no els serà lícit queixar-se de la rebeldia que els oposa l'idioma —el *seu* idioma, car les possibilitats del llenguatge en general Déu sab on arriben— i lamentar-se'n en versos?

Una de les coses que més me convencen de la impotència del llenguatge és aquesta: que no hi ha res que pugui suplir l'experiència, l'haver-ho sentit, l'haver-ho vist. Ningú sap ben bé que és la gelosia, l'amor paternal, l'estar enamorats de ver, l'odi, l'enveja, per més que n'hagi llegides descripcions d'escriptors eminents que ho hagen experimentat. Hi ha «quelcom» que escapa al llenguatge, que no s'entén ni s'endevina perquè els nostres mitjans d'expressió no hi arriben. Hi ha *quelcom* en tot això que ningú ho sap mai fins que personalment ho experimenta. I aquest *quelcom* és precisament allò que és més profund i entranyable, que fa sofrir o gaudir més, allò que penetra fins al centre de l'ésser. Solem dir: *jo no sabia què era això. M'ho deien, però no ho entenien*. Si el llenguatge, doncs, podia expressar exactament aquestes coses, no importaria experimentar-les per ben conèixer-les.

Mes, si el llenguatge sols no serveix per ben descriure les coses del món físic! Qui, si no hagués vist mai la mar, o unes muntanyes, o una font, o una flor, o una fruita, qui se'n formaria una idea complida amb la descripció més ben feta? Sempre serà millor una flor que el vers que en parli. Quan un està a la vorera de mar ja en poden venir de poesies genials... tot és pàl·lid devora la realitat. I això per què? Per a mi, és que el llenguatge no és prou ample per encabir-hi ni els nostres sentiments quan són molt forts, ni les nostres idees quan són acorades, ni les visions del món exterior quan són delicades, magnífiques, grandioses.

No recorda allò que diu el P. Granada a *Guia de Pecadores* en son meravellós capítol IV? Permeti'm que li citi. *Vengamos al beneficio inestimable de nuestra redención. Para hablar de este gran misterio, verdaderamente yo me hallo tan indigno, tan corto y tan atado, que ni sé por do comience, ni dónde acabe, ni qué deje, ni qué tome para decir. Si no tuviera la torpeza del hombre necesidad de estos estímulos para bien vivir, mayor fuera*

adorar en silencio la alteza de este misterio, que borrarlo con la rudeza de nuestra lengua. Cuentan de un famoso pintor que habiendo pintado en una tabla la muerte de una doncella hija de un rey. Y dibujado en torno de ella los deudos con rostros en gran manera tristes y a la madre mucho más triste, cuando vino a querer dibujar el rostro del padre, cubriólo de industria con una sombra, para dar a entender que allí ya faltaba el arte para exprimir cosa de tan gran dolor. Pues si todo lo que sabemos no basta para explicar sólo el beneficio de la creación, ¿qué elocuencia bastará para engrandecer el de la redención? Con una simple muestra de su voluntad crió Dios todas las cosas del mundo, y quedáronle las arcas llenas y el brazo sano, acabándolo de criar; mas para haberlo de redimir sudó treinta y tres años y derramó toda su sangre, y no quedó en Él miembro ni sentido que no padeciese su dolor. Menoscabo parece de tan grandes misterios ser con lengua de carne manifestados. Pues ¿qué haré?, ¿callaré o hablaré? Ni debo callar, ni puedo hablar. ¿Como callaré tan grandes misericordias? I como hablaré misterios tan inefables? Callar es desagradecimiento, y hablar parece temeridad. Por esto suplico yo ahora, Dios mío, a vuestra infinita piedad, que entretanto que yo estuviere apocando vuestra gloria con mi rudeza (por no saber más) deseando engrandecerla y declararla, estén allá en el cielo glorificándoos los que os saben alabar; y ellos compongan lo que yo descompongo, y doren ellos lo que el hombre desdora con su poco saber. En tot aquest passatge el Pare Granada se lamenta de la impotència de l'idioma per expressar allò que voldria. I no hi ha dupte que ell tenia molts de recursos. No és estrany, doncs, si jo, en la meua mesquinesa, me lament del mateix.

I vostè també sap allò que diu Bécquer, sobre la parla humana, en la *Rima primera*.

*Yo quisiera escribirle (l'himne de què parla) del hombre
domando el rebelde mezquino idioma,
con palabras[,] etc.*

I no és que me sia inspirat en aquests autors sinó en la «meua realitat». Supòs que, després de tot això, s'explicarà vostè una mica que jo me queixi del meu llenguatge per estret i insuficient, per més que consideri el llenguatge en general com una cosa sagrada.

He escrita aquesta carta sense el més lleu desig de polemitzar amb qui consider i és mestre, sinó perquè, veient quines són les meves idees, vostè m'il·lumini i aclaresca mos errors.

Son afm. amic i servidor
P. R. Ginard Bauçà
Artà 13-IX-33.

[III]

Ave Maria Puríssima
Sr. D. Miquel Ferrà
Barcelona

Mon bon amic: no me sé estar de felicitar-lo amb motiu de la seva festa. Voldria que cada moment del dia de Sant Miquel fos per a vostè una copa plena del nèctar de sa felicitat i que, per a sempre més, l'oli de l'alegria perfecta l'ungís i penetràs fins al més profund. Molts anys!

Disponga en tot de son amic afectíssim.

P. R. Ginard Bauçà
Artà 27-IX-33.

[IV]

Ave Maria Puríssima
Sr. D. Miquel Ferrà
Barcelona

Mon bon amic: vostè insinua que potser algun dia des de *La Nostra Terra* parli del tema sobre el qual ens hem escrit les darreres cartes. N'estaré contentíssim i més encara si vostè té la bondat d'avisar-me quan hi publiqui el treball que mig promet en sa darrera lletra. Nosaltres no la tenim a aqueixa revista car ja està prou gravat el nostre pressupost amb suscripcions.

I suposat que a V. el tema li agrada, segons me diu, m'ha de permetre que hi torn insistir, prenguent peu del que V. m'escriu en la carta. Insistir, no perquè V. me pugui rectificar, si de cas, quan en parli en *La Nostra Terra*; puix jo desig molt tenir d'això idees clares. I ningú millor que V. per aclarir-me-les.

Vostè me cita uns versos de Maragall *mar brava, mar verda, mar escumejanta* i posa que al qui la conegui (la mar) maldement no sia el Cantàbric, li diran tot lo que li pogués dir la contemplació directa, i potser més. Als altres no sé que els succeïx, però, a mi, no em passa això. No hi ha cap lectura que em faci la impressió de l'experiència o visió personal i directa. Intentaré descriure-li el que em succeïx, tan exactament com sàpiga.

Per a mi, la mar és una idea, una muntanya és una idea, una flor és una idea, Déu escriu així. Per a gaudir d'aquestes idees realitzades al exterior i, per tant, plenament sotmeses a l'imperi dels sentits, canals per on afluïxen a l'ànima les emocions estètiques, jo no necessit *traduir* aquestes idees a l'idioma humà. Mes encara: aquesta traducció, per molt eminent que sia el qui la faci, sempre em fa enyorar l'original, perquè l'idioma humà, a base de sons articulats, encara que sia una meravella, mai me fa l'efecte de l'idioma de Déu —la naturalesa tota— a base de fets i de realitzacions. Els homes amb son llenguatge tergiversen el de Déu. El dir *vermell, blanc, immens, lluna* mai m'impressiona tant com *veure* el color vermell o el blanc, la immensitat de la

mar o de les muntanyes, la claror amb sordina de la lluna. (Dic amb sordina perquè no té l'esclat vibrant de la llum del sol.) Tant és així que, al camp, a la muntanya, vora l'escumeix de les ones, no sé llegir res per molt sublim que sia, sobretot si fa referència al que estic contemplant. Com tampoc no crec que hi hage cap enamorat ni enamorada —a això vostè ho sabrà més que no jo— me referesc als qui estimen de ver amb aquell amor que fa de l'estimat un altre jo— a qui un escrit que parlés de llurs amors els fos mai tan plaent, tan bell com llur amors, presència i contemplació. Qui no trobarà més bella la seva enamorada que qualsevol lectura i quin llenguatge escrit li farà gustar tantes delícies com ella? I, això, què significa sinó que el llenguatge és impotent per donar o reproduir la realitat íntegrament?

I refermant el que deia. Jo no puc llegir vora la mar, per exemple, poesies de la mar perquè, llavors, el llenguatge humà no em diu gaire cosa. M'enterboleix la visió i, per ventura, la m'espunya. Vora la mar, ho he experimentat cent vegades, jo no sé fer més que mirar. Contemplant o embadalir-me, per dir-ho més exactament. Llavors, som tot ulls i l'esperit, a través dels ulls, copsa aqueixa idea *la mar* en son idioma nadiu. L'enteniment no discorre; no me ve casi mai, vora els grans espectacles de la naturalesa, cap idea de les que expressam amb el nostre llenguatge, però, com li he dit, no em fa cap falta per a fruit de la bellesa per ningú millor realitzada que per Déu, artista únic, car ja tinc, en mon exemple, a l'abast dels ulls i, per consegüent, de l'ànima, aquella idea viva, precisa, concreta, representada, no amb sons, sinó amb fets i amb coses que són encara més expressius: immensitat, oneig, escumera, blavor, dinamisme, roquissars... I a això, almenys per a mi i segons el que he observat, el llenguatge no ho substitueix sinó amb grans deficiències. Com que el llenguatge, després de tot és una cosa convencional (m'equivoc?) i rigorosament parlant no hi ha cap relació intrínseca entre els mots i lo que representen —si exceptuam les interjeccions i les paraules onomatopeiques— no és estrany que el llenguatge mai sia tan suggeridor com els fets. Precisament la circumstància de que davant els grans espectacles de la naturalesa no me vinga cap idea me confirma en la creença de que res pot substituir la contemplació directa. No me vénen idees, me sembla, perquè aquella «idea en fets» embadalint-me, impedeix l'enteniment de discorre. Tant és el plaer estètic que l'ànima experimenta que a res més pot atendre sinó a fruit. (Les idees me vénen, si de cas, quan la visió ja és record i reaccionant sobre el record reflectit al mirall de la memòria. Per a parlar de que es vulla no ho he de veure, però m'és precís haver-ho vist. Per escriure he de mirar dins mi.) I això mai me passa llegint perquè, supòs, el nostre llenguatge mai és com el de Déu que amb elements simplicíssims ens dóna la bellesa viva, de la qual el llenguatge humà n'és, segons el meu criteri, una pobra traducció en el millor dels casos.

M'ocurreixen moltes altres coses emperò no vull abusar més de vostè. Per ventura un altre dia, si a vostè la paciència no se li acaba. Comprenc que aquestes cartes són incoherents, mes vostè sabrà endevinar el que voldria dir i perdonar el què dic.

Seu afm. amic,
 P. R. Ginard Bauçà
 Artà 30-X-33.

[V]

Ave Maria Puríssima
Sr. D. Miquel Ferrà
Barcelona

Mon bon amic: Acabava la lletra anterior dient-li que m'ocurríen, encara, altres coses. Avui, si m'ho permet, les hi diré perquè desig molt que escriga a *La Nostra Terra* el treball de que me parlava, en el qual voldria que Vostè corregís els meus judicis si fossin equivocats, com és segur que n'hi ha. Però, per corregir-me, vostè ha de conèixer, abans, tot el que pens. I, aposta, el torn molestar.

També hi ha un altre motiu. He tingut un disgust. La seva magnitud no correspon, és ver, a l'insignificància de la causa. Mes, per dissort, jo som hipersensible i tot me fa sofrir molt. Per això necessit apartar l'atenció d'aquesta cosa enutjosa refugiar-me en les regions de l'art. Me perdona aqueixa petita confidència i que, a costes i despeses seves, vulgui espessar-me el nerviosisme i mala humor?

En tot el que li diré no hi haurà, me pens, influència de ningú. Escriuré exclusivament allò que és fruit de les meves observacions i experiències personals. Això podrà explicar i, fins i tot, atenuar, potser, les meves equivocacions.

Una de les coses que me fan creure més que l'eficàcia del llenguatge i sa capacitat d'expressió és ben relativa, és la desgana que sent per la lectura. No que als llibres, en conjunt, els trobi mal escrits. No. Jo els classific així: dolents i mediocres, molts; bons i acceptables, bastants; agradables per a mi, casi cap. Llibres que m'apassionin, la lectura dels quals no pugui interrompre, cap. I si el llenguatge dels qui són mestres me fa aqueix efecte, ara figuri's quin efecte em farà el meu! Aposta me'n queixava en la poesia que li vaig enviar. És que jo deman massa, o el meu paladar literari està afollat i no pot assaborir les menges espirituals més exquisides, o serà que l'obra dels artistes sempre és mesquina comparada amb la nostra fam de bellesa? Aqueixa inapetència me té alarmadíssim i no sé bé a què atribuir-ho. Però jo ho atribuesc, almenys provisionalment, a les deficiències pròpies del llenguatge, insuperables per tothom en definitiva, i potser sia l'amor propi que m'impedesca de veure que som jo, únicament, i no l'idioma humà, qui en té la culpa. (O serà, li sembla, perquè la vida és vulgaríssim i dóna poc de si mateixa; les situacions sempre iguals i que al món de l'art només hi ha, si hi arriben, una dotzena d'idees i prou? Jo me sent aclaparat per la terrible monotonia dels nostres sentiments, de les coses del art i de tot. No hi ha res que valga res quan se tracta d'associar els nostres desigs.) Atribuesc, deia, aqueixa desgana per la lectura al llenguatge que oposa una tan invencible resistència (perquè és essencialment limitat) a enmotllar-se als sentiments, idees i passions i somnis dels artistes. El poble mateix, per instint, endevina aqueixa limitació. Així és que, després d'haver contat, per exemple, un fet tràgic sol acabar la contarella amb aqueixa frase, tan usual a Mallorca, que si quelcom significa és que el llenguatge no dóna de les coses intenses una idea acabada: *i no ho dic tot, perquè de veure-ho a contar-ho*

hi va més de la mitat. Hi va un abisme. Així és que podríem dir que *la història autèntica* no s'és escrita mai. En les converses ho he repetit molts de pics: *la història no és més que un magatzem de mentides*. La sinceritat, l'exactitud, no existeixen, perquè, quan hi hagués la voluntat d'ésser exactes i l'heroicitat d'ésser sincers, l'instrument, el llenguatge, ens faria fallida. *Perquè de veure-ho a contar-ho hi va més de la mitat.* La naturalesa, (tota: l'home complet i tota la resta) en canvi, m'entretén i m'il·lusiona, me fa sentir i gaudir més que els llibres. Serà perquè el llenguatge li és inferior? Per a mi, sí. I ho trob natural. La naturalesa és la font d'on l'escriptor treu ses idees. És el model. I la mostra de la qual Déu, artista suprem, n'és l'autor per força ha de superar en expressivitat a les còpies, a les imitacions que se'n treguin, a les «traduccions» que en l'idioma humà se'n facin. Tant supera la naturalesa els escrits en perfecció, que un escrit serà tant més perfet com més a ella s'acosti. Això també és aplicable a les altres arts. No hi ha arquitectura com la d'una muntanya, o una gruta com les Coves d'Artà; no hi ha escultura com la del cos humà o els animals; no hi ha pintura com la llum o els colors naturals.² Un poema que parli d'un infant o d'una flor mai tindrà la gràcia d'una flor o d'un infant i serà tant més graciós com més a ells s'aproximi. Així, el llenguatge ideal seria el que reproduís, en aquests casos, la realitat. Mes, com això és impossible, haurem de dir que és deficient i que mai pot suplir l'experiència. Sols l'experiència és la realitat. El fet de que un paisatge, per exemple, sia susceptible de tan[tes] interpretacions —com si fos una idea-diamant de molts de caires— sembla indicar que els fets, les realitats són més fecundes i, també, per consegüent, més expressives que el llenguatge que les reproduceix. Un llibre mai inspira tantes coses com la realitat. Almenys, a mi. I és que el llenguatge, això quan és perfet, no és més que una fotografia. Però a una fotografia li manca color, matisos, vida, palpitació i mil detalls que millor se senten a mancar que no s'expliquen.

Per què és que al llenguatge hi associam, en les ocasions solemnes, el gest i la música? Perquè, en aquestes ocasions, trobam que el llenguatge per si sol no és abastament expressiu. El que seria una raó més que demostraria la seva deficiència. I no tan sols en les ocasions solemnes. El llenguatge, sense el gest que li comunica una certa corporeïtat i plasticitat, resulta com insuls; i sense el cant o el so viu del qui parla —el to i la vibració de la veu sensibilitzen les situacions de l'ànima— és poc eficaç. I si el llenguatge escrit no té aquestes ajudes i arriba al lector nu i descarnat. Doncs el llenguatge escrit —almenys aquest! encara que tots sien per a mi— deu ésser deficient.

Els grans amors, les grans penes i les grans alegries són mudes o poc parladores.

*L'amor quan és gran
té sols una nota,³*

² Des de «Això també és aplicable...» fins aquí és un afegit al peu de la pàgina manuscrita.

³ I en la repetició d'aquesta nota cerquen l'intensitat que manca al llenguatge aquells qui estimen molt. [NOTA DE L'AUTOR].

diu En Verdaguer. I, a vegades, els sentiments molt vius suprimeixen i tot aqueixa nota i apel·len al silenci com a recurs suprem. Llavors, adopten una actitud que diga el que no sap dir el llenguatge. No és això reconèixer, inconscientment i tot, la seua poca eficàcia? Jo he sentit contar penes, però quan les he millor compreses és quan he vist plorar d'una manera desolada. Jo he sentit parlar d'alegries, però llavors més clarament les he conegudes quan he vist el rostre il·luminat de la fulgor del goig intern que salta en cent brols invisibles per tots els punts de la cara. El goig o la pena emmotllen, de dintre, la cara i tot el posat de tal manera que del cos sencer en fan llengua, i solament així, no pel llenguatge, la pena i el goig se manifesten amb tota la seva força. I és, me pens, que les actituds i els gests, quan són espontanis, no tenen res de convencional, sinó que neixen de les més íntimes pregoneses del nostre ésser, i el llenguatge, en canvi, per més que sia cosa sagrada, sempre té quelcom d'artificial i arbitrari, i, per més que formi una lliga ben estreta amb nosaltres, mai s'hi arriba a fondre tan absolutament que perdi de tot el seu caràcter d'empelt i d'artifici. Endemés —i és això una altra dificultat per a expressar-los— els sentiments humans i, també, el món extern tenen tantes complicacions i matisos, tantes coses particulars i personals que al lèxic no hi ha paraules aposta per cada particularitat. Seria necessari, per dir-ho exactament, que cada escriptor tingués el seu lèxic especial. Tant ho crec així que, a vegades, he pensat que el vertader poeta just hauria d'escriure per a ell amb un llenguatge exclusivament seu perquè solament així interpretaria bé els seus sentiments i les visions externes que també sempre participen de la nostra fesomia interior. Mes com que, per a escriure així, no importa escriure he pensat, a vegades, que el poeta només actua com a tal quan prescindint del llenguatge, se lliura a la contemplació i a l'èxtasi deixant que la bellesa se reflectesca sobre la seva ànima, sense maldar per a manifestar-la als demés. No li sembla casi una profanació voler treure al carrer la Bellesa, encara que sia abillada amb els ropatges millors de l'idioma?

Jo, dins la meua insignificància, som un testimoni de lo poc que serveix el llenguatge per a dir el què són les coses. Abans de pujar el Calvari per on ara camín, jo no coneixia la vida. Deia i sentia a dir, i fins i tot n'havia escrit versos, que el món era una vall de llàgrimes i que *felicitat* era com un bell nom que amagava una cosa aquí, al món, completament inconeguda. Trobava, per trobar quelcom, que a la terra no s'hi estava gaire bé; era propens a la melancolia. Però, quina diferència de llavors a ara! Ara comprenc el sentit tràgic que té la vida. Ara comprenc que és tenir la boca calcinada de set de coses impossibles. Ara ho comprenc. Llavors, no. Qui m'ho ha revelat és l'experiència, no el llenguatge i l'experiència ha fet cobrar un nou sentit a les paraules. Per això, ningú pot ésser artista de ver fins que ha sofert molt —l'art és preu de sang— perquè solament llavors coneix la vida i la seva ànima és somoguda a fons. Ja ho diu bé vostè en la seva carta: *jo crec que l'únic que ha de fer* (el llenguatge) *és desvetllar-los* (els sentiments i idees). L'únic que ha de fer i l'únic que «pot» fer. No els pot crear. Però, això, demostra precisament la seva gran limitació. Poca eficàcia tindrà el llenguatge si hem de convenir que just pot fer reviuire allò que un ja coneix, i que si ho fa reviuire no és per la força que tingui sinó perquè refresca el seu record. A un qui sap una cosa li basta, per recordar-la, que la hi insinuï. «Al buen entendedor pocas palabras»

però és que ja està enterat, d'abans, per l'experiència, car, sinó, no seria «bon entenedor.»

Consti, per acabar, que jo del llenguatge n'estic enamoradíssim tot i reconeixent ses deficiències. I també, per si feiés falta, que jo de tot el que he escrit no n'estic gens segur i com més hi pens, manco. Comprenc que això hauria d'ésser objecte d'un estudi seriós i no de la improvisació d'una carta. Si jo som causa, per remota que sia de que V. faci aquest estudi me donaré per ben satisfet d'haver-li escrit. Me proporcionarà vostè aquest goig? Així ho espera son amic i servidor,

P. R. Ginard Bauçà
Artà 4-XI-33.

III. UN ARTICLE DE MIQUEL FERRÀ

VIRTUTS DE LA PARAULA

A UN AMIC POETA

No puc expressar tot allò que voldria. El llenguatge és un instrument tan pobre!

—No malparleu del llenguatge, que el verb és cosa sagrada. Recordau *l'Elogi de la Paraula...*

—Sí, sí, En Maragall té raó —potser és el meu art que manca de recursos—, però a mi també em sembla tenir-ne una mica. ¿Pot la paraula —un so, una vibració— transmetre'ns el pensament amb tota la seva intensitat originària? ¿Pot el llenguatge donar altra cosa que una idea aproximada dels nostres sentiments, de les nostres sensacions? Mai no podrà explicar l'experiència directa. Els mots són sempre pàl·lids devora la realitat. Hi ha quelcom que no s'entén ni s'endevina fins que personalment s'experimenta. Per a mi, el llenguatge no és prou ample per encabir-hi els nostres sentiments quan són molt forts, ni les nostres idees quan són ben acorades, ni les nostres visions del món exterior quan són massa delicades o magnífiques. Recordau allò que diu el P. Granada en aquell meravellós capítol IV de la *Guía de pecadores*, parlant de la Redempció: *Mejor sería adorar en silencio este misterio que borrarlo con la rudeza de nuestra lengua*, etc. Jo no puc llegir vora la mar poesies de la mar, perquè, llavors, el llenguatge no em diu gaire cosa; pitjor encara: m'enterboleix el que veig. Déu ha expressat les seves idees realitzant-les, i aquest idioma —la realitat— només molt pàl·lidament podem traduir-lo als nostres, convencionals i sense cap relació intrínseca entre llurs mots i allò que aquests representen. Jo, només quan les visions són ja record, puc agafar la ploma per descriure-les.

—Parlau eloqüentment, i dieu coses que, en certa manera, subscriuria. El místic castellà tenia massa raó perquè jo tracti d'impugnar-lo. Però a mi

tampoc no me'n falta... Mireu —és aquest un tema que m'interessa molt—, la paraula no crea res, no és aquesta la seva funció, dins l'ànima del qui l'escolta: la paraula suscita, evoca una idea, un sentiment, un objecte prèviament coneguts, o imaginables per comparació amb altres que coneixem en algun grau. ¿Com pot una mare —em diríeu vós— donar amb paraules una idea del seu amor maternal? Molt fàcilment, si parla a una altra mare, o només que sia a una donzella d'instints veritablement femenins.

Per això, l'escriptor deu renunciar a fer-se entendre de tothom; però que no dubti que aquells que en sien capaços l'entendran, si ell sap de veres expressar-se. La paraula és un vehicle que admet qualsevol càrrega, però només pels preparats a rebre-la. La seva virtut és tal que transporta fins el mateix inefable —és dir, allò mateix que amb mots no s'expressa—: vejau el *Cant espiritual*, de Sant Joan de la Creu, ple de músiques del cel que depassen evidentment, no sols la literalitat del sentit directe, sinó el mateix símbol.

El llenguatge no és convencional; pot ésser-ho l'esperanto, però mai una llengua viva, on cada paraula entranya un misteri d'eficàcia. Jo gosaria afirmar que, dita i rebuda en estat de gràcia, la paraula és un mitjà de comunicació perfecte, tant que una descripció inspirada —no tenc per què defugir el terme romàntic— pot, expressant-ne l'ànima, fer sentir una realitat millor que la mateixa contemplació directa —cosa que s'esdevé sovint en l'obra dels grans poetes, que revelen als lectors de sensibilitat menys afinada i de visió menys intensa que la d'ells, allò que només confusament havien sentit davant la natura.

A la memòria em ve, entre molts d'altres, aquell vers d'En Maragall:

*Mar blava, mar verda, mar escumejanta...*⁴

I aquells altres:

*Jo he escoltat ton etern ai
solitari de la nit,
aquell enrogallat crit
qui no s'acabava mai...*⁵

He dormit dos anys vora el Cantàbric, i la seva clamor en les tenebres desertes, omplenant les nits hivernals, m'ha estat una veu familiar: no sabia dir-vos el poder d'evocació que tenen per a mi aquests quatre versos.

Recordau els *Goigs a la Verge de Núria*, la *Processó de Setmana Santa*, *El romiatge dins la nit*. És dubtós que la vall pirenenca, "voltada de soledats", i "les ombres transparents" de la nit del sant Divendres, i la indicible efusió de la *Setlla matutina* sobre els alzinars de Lluç, hagen pogut fer a En Maragall, a En

⁴ Tercer vers de la secció IV del poema «Vistes al mar», d'*Enllà* (1906), de Joan Maragall.

⁵ Versos de la cinquena secció, titulada "Adéu", del poema «Festeig vora la mar Cantàbrica», del llibre *Poesies* (1895), de Joan Maragall.

Costa, a En Riber, una confiança més plena que la que trobem en aquests poemes.

Evidentment, el calfred que ens produeix a nosaltres, no el sentiran tots els lectors. Però la culpa no és del llenguatge, que ha admès i servat ben viva tota la càrrega d'emoció que el poeta li confiava. Si aquest vol ésser-nos sincer, dirà, no sols que ha restat content de la seva obra, sinó que ha romàs en èxtasi davant ella, sentint aquella emoció originària acrescuda i enriquida dins unes estrofes talment trobades, com un do gratuït del cel. D'això, Mestre Ruyra en sap i ens n'ha dit alguna cosa.

—Així, ¿creieu vós substituïble la contemplació directa per la lectura, l'objecte real per la seva expressió artística?

—Al contrari: són dues coses diferents, que com notau vós mateix, no deuen posar-se de costat. No perdeu de vista que l'expressió artística de la realitat és una altra realitat amb bellesa pròpia. Quan llegiu *El Pi de Formentor*, d'En Costa i Llobera, no admireu un tros de la costa brava: admireu la seva superba transfiguració dins l'ànima del poeta.

Però això ja ens menaria més endins i més enfora...

M. FERRÀ

RESUM

Aquest treball consisteix en una recopilació de cinc cartes de Rafel Ginard Bauçà a Miquel Ferrà sobre poesia i en la reproducció de l'article «Virtuts de la paraula», de Miquel Ferrà.

ABSTRACT

This is a collection of five letters about poetry from Rafel Ginard Bauçà to Miquel Ferrà and the article «Virtuts de la paraula», by Miquel Ferrà.